

Urholkningen av sjukförsäkringen

– En analys av det bristande sambandet mellan förmåner och avgifter i sjukförsäkringssystemet.

Urholkningen av sjukförsäkringen

En analys av det bristande sambandet mellan förmåner och avgifter i sjukförsäkringssystemet
Thomas Andrén

© Thomas Andrén och Saco 2022

www.saco.se

Inledning

Sedan mitten av 1950-talet har Sverige haft en allmän obligatorisk sjukförsäkring som bygger på inkomstbortfallsprincipen. Att ha en allmän obligatorisk sjukförsäkring är ett fördelaktigt och effektivt sätt att ge medborgarna en standardtrygghet inför risken att förlora sin förmåga att försörja sig själv genom arbete.

Sjukpenningförsäkringens ersättningsnivå har därför sedan genomförandet av socialförsäkringsreformen 1955 varit inkomstrelaterad och har under flera decennier uppgått till omkring 80 procent av den förlorade inkomsten, upp till ett visst inkomsttak. En ersättningsgrad på 80 procent är en lämplig nivå som balanserar trygghet mot ohållbara beteendeanpassningar. Ett viktigt argument för en inkomstrelaterad sjukförsäkring är att det stärker arbetslinjen genom att erbjuda den anställde ekonomisk trygghet på arbetsmarknaden. Dessutom är sjukpenningförsäkringen en omställningsförsäkring som ska stödja en effektiv rehabilitering och därigenom möjliggöra en hållbar återgång i arbete. Inkomstbortfallsprincipen är därför fortfarande en viktig del av försäkringens utformning.

Samhällskontraktet bygger i det här sammanhanget på två delar. Dels ska staten ta en *enhetlig* del av den anställdes löneutrymme för att finansiera det offentliga försäkringsskyddet, dels ska detta ge den anställde rätt till en *enhetlig* del av den förlorade inkomsten i ersättning, vid förlorad arbetsförmåga. Utformningen innebär att personer med låg risk för sjukdom subventionerar personer med hög risk, vilket innebär en omfattande ekonomisk omfördelning mellan olika riskgrupper. Enhetligheten i ersättning, även för personer med högre inkomster, stärker och motiverar stödet att bidra till systemet, eftersom det minskar behovet av kompletterande försäkringar och eget sparande. Det innebär att alla som har haft en arbetsinkomst och betalat in till systemet kommer att få tillgång till en bra och likvärdig försäkring oavsett vilken riskbild den enskilde har.

För att det ska vara möjligt att upprätthålla en generös socialförsäkring för medborgarna, krävs att det finns en acceptans och ett förtroende för välfärdspolitiken. Att socialförsäkringarna har hög legitimitet är viktigt. Det allmänna stödet för att finansiera socialförsäkringen med skatter och avgifter förefaller vara stabilt och starkt, vilket bekräftas av den nationella SOM-undersökningen (2004–2020) som genomförs regelbundet.¹ Men tilltron till socialförsäkringarna kan påverkas negativt om stora grupper får betala flera gånger för samma försäkringsskydd.

Sjukpenningförsäkringen, som är den socialförsäkring som vi fokuserar på i den här rapporten, har idag ett flertal problem i sin konstruktion som behöver hanteras för att legitimiteten inte ska påverkas negativt. Ökad försäkringsmässighet och tydligare koppling mellan vad den enskilde betalar

¹ För mer information, se SOM-institutets undersökningar vid Göteborgs universitet.

in och har rätt att få i ersättning är angeläget. Då får inkomsttaket i försäkringen inte vara för lågt satt. Det är rimligt att omkring 80 procent av de försäkrade får 80 procent av sin tidigare inkomst i ersättning om arbetsförmågan skulle förloras.

Det är även viktigt att andelen försäkrade med inkomster över taket inte ökar över tid, för att det inte ska ske en gradvis urholkning av försäkringsmässigheten i takt med att ekonomin växer. Av den anledningen bör inkomsttaket indexeras med inkomstutvecklingen. Det är dessutom det mest naturliga måttet att indexera mot eftersom det är inkomstbortfall som försäkringen ska skydda mot.

Finansieringen av socialförsäkringen via skatter och avgifter har fungerat väl över tid. Men arbetsgivaravgiften övergår alltmer till att vara en dold skatt för allmänna ändamål. I förlängningen kan det skada legitimiteten för systemet och leda till diskussioner om att ersättningen från de offentliga försäkringarna skulle vara bidrag som dessutom hämmar individers vilja att arbeta. Sjukförsäkringen finansieras huvudsakligen genom avsättningar från anställdas löneutrymme med syfte att skapa ekonomisk trygghet på arbetsmarknaden. För att stärka den bilden måste finansieringen bli tydligare. Vilka avgifter den anställda betalar måste tydliggöras, synliggöras och separeras från rena skatter, till exempel genom att de redovisas på lönebeskedet.² Att alla som arbetar känner till att de är försäkrade och vad de betalar med sitt löneutrymme är viktigt. Det ökar förutsebarheten för den enskilde och stärker tilliten till systemet.

Syftet med den här rapporten är att beskriva de mest centrala bristerna som finns hos det nuvarande systemet gällande ersättning och finansiering samt tydliggöra vad Saco anser är viktigt att göra för att systemet ska bli mer transparent, förutsebart och effektivt.

Arbetsgivaravgiften – skatt, avgift och dold

I statens budget är arbetsgivaravgiften den enskilt största posten bland de indirekta skatterna på arbete. Under 2020 uppgick den till omkring 600 miljarder kronor, vilket motsvarar runt 28 procent av de totala skatteintäkterna. I ekonomisk mening ska dock arbetsgivaravgiften betraktas som en avgift snarare än en skatt, eftersom den ska ha en direkt koppling till ett flertal sociala förmåner för den enskilde. Distinktionen mellan skatt och avgift är principiellt viktig i det här sammanhanget. Det avgör om en förmån ska betraktas som bidrag eller ersättning från en försäkring. Eftersom individen själv betalar för försäkringarna med en premie som är baserad på den enskildes bruttolön, blir det tydligt att det i första hand handlar om försäkringsförmåner snarare än bidrag. Genom att finansieringen till största delen sker genom en avsättning från individens löneutrymme är det också

² Jonung, L. (2014). Skapa synligare skatter! I Bergstrand (red.), *En skattereform för 2000-talet – elva röster om hur Sverige får ett bättre skattesystem* (s. 193–203). Elanders.

rimligt att kräva goda försäkringsvillkor, som borgar för ekonomisk trygghet vid till exempel sjukdom eller arbetslöshet.

Tabell 1. Arbetsgivaravgiftens komponenter (2020)

	Avgift (%)	varav skatt
<i>Sjukförsäkringsavgift</i>	3,55	1,77
Föräldraförsäkringsavgift	2,60	2,47
Ålderspensionsavgift	10,21	1,10
Efterlevandepensionsavgift	0,60	0,59
Arbetsmarknadsavgift	2,64	1,58
Arbetssskadeavgift	0,20	0,10
Allmän löneavgift	11,62	11,62
Arbetsgivaravgift	31,42	19,23

Källa: Pensionsmyndigheten (2020), "Pension och skatt 2021 – Skatteavdrag för pension och lön vid olika åldrar", rapport.

Arbetsgivaravgiften består till sin konstruktion av sex enskilda socialavgifter och en allmän löneavgift.³ Socialavgifterna ska i första hand finansiera samhällets offentliga trygghetssystem. Avgifternas storlek regleras i Socialavgiftslagen (2000:980) som också anger vilka försäkringar som ska ingå i arbetsgivaravgiften (Tabell 1). Eftersom respektive socialavgift ska finansiera specifika delar av socialförsäkringen, bör de inte dra in mer inkomster än de utgifter de är avsedda att täcka. Av den anledningen ska avgifternas nivå kalibreras årligen så att dess inkomster ligger i linje med hur mycket som betalas ut i form av ersättningar, men också för administration och förvaltning. Det innebär till exempel att när kostnaderna för sjukskrivningar minskar, så ska sjukförsäkringsavgiften sänkas. Hur exakt kalibreringen blir och hur ofta den genomförs i realiteten har dock varierat över tid. Det har gjort att till exempel sjukförsäkringsavgiften under perioder har haft stora överskott, trots att det är reglerat i lag vad avgifterna ska finansiera.

Eftersom trygghetsförsäkringarna som ingår i arbetsgivaravgifterna är inkomstrelaterade omfattas förmånerna ofta av inkomsttak och inkomstgolv. Det innebär att inkomstdelar som ligger över tak och under golv inte ger rätt till någon ersättning, trots att avgiften baseras på hela inkomsten. Delar av avgifterna kan därför betraktas som skatt snarare än avgift. Tabell 1 visar hur stor del av respektive avgift som kan betraktas som skatt. Där framgår att skattedelen av sjukförsäkringsavgiften uppgår till närmare 50 procent under 2020. Sacos egna skattningar av sjukförsäkringsavgiftens skattedel från 2006 uppgick till drygt 44 procent.⁴ Skattedelen förefaller därför vara relativt stabil över tid, men tenderar att öka när inkomsttaket förblir oförändrat under lång tid.

³ I socialavgiftslagen står att socialavgifter består av arbetsgivaravgifter eller egenavgifter. I samma lag likställs arbetsgivaravgifterna med de sociala avgifter som anges i tabell 1, det vill säga bortsett från den allmänna löneavgiften. I denna rapport definieras arbetsgivaravgiften som summan av socialavgifter plus allmän löneavgift på det sätt som anges i tabell 1.

⁴ Halápi, Mikael (2006), "Mellan golv och tak – avgifterna på arbete", rapport, Saco.

Den allmänna löneavgiften

Till skillnad från de sociala avgifterna har den allmänna löneavgiften ingen angiven förmån som den ska finansiera. Den allmänna löneavgiften är därför ingen avgift i ekonomisk mening utan en ren löneskatt. Den blir därför en del av den sittande regeringens reformutrymme som kan användas till valfria ändamål, trots att den ingår i arbetsgivaravgiften. Frågan är då varför den ingår i arbetsgivaravgiften och varför den kallas avgift? *Allmän löneskatt* borde vara ett mer ändamålsenligt namn.

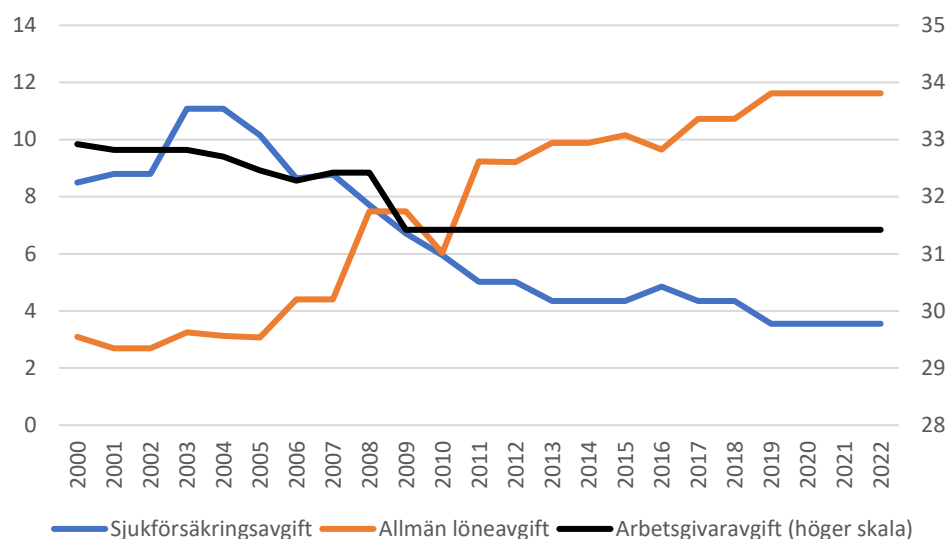
Den allmänna löneavgiften har varit en del av arbetsgivaravgiften under lång tid. 1982 infördes den allmänna löneavgiften för att finansiera en skattereform som genomfördes det året (prop. 1981/82:197). Avgiften sattes då till 2 procent av avgiftsunderlaget men kom att förändras ett flertal gånger fram till att den avskaffades 1991. Avskaffandet motiverades med att skattebelastningen på arbetsinkomster behövde sänkas (prop. 1991/92:60 s. 85). Men redan den 1 januari 1995 återinfördes den allmänna löneavgiften och blev åter en del av arbetsgivaravgiften. Syftet med att återinföra avgiften var den här gången att finansiera Sveriges medlemskap i EU (prop. 1994/95:122). Avgiften sattes då till 1,5 procent av underlaget. Idag har dock avgiften ett betydligt bredare syfte.

Det är uppenbart att politikerna under lång tid har betraktat arbetsgivaravgiften som en allmän inkomstkälla med syfte att skapa reformutrymme för politiken, snarare än att vara den anställdes löneutrymme reserverat för finansiering av samhällets arbetsbaserade försäkringar för social trygghet. Att löneavgiften är placerad som en del av arbetsgivaravgiften gör att den blir dold för arbetstagaren eftersom den inte har någon direkt inverkan på den anställdes disponibla inkomst. Samtidigt är den fortfarande en kostnad för arbetsgivaren eftersom den är en löneskatt relaterad till den anställdes hela bruttolön.

Arbetsgivaravgiften allt viktigare för regeringens reformutrymme

Sedan 2009 har arbetsgivaravgiften uppgått till 31,42 procent, trots att inkomsterna för socialavgifterna ska kalibreras mot sina respektive utgifter och trots att dessa utgifter har sjunkit över tid. Det beror på att den allmänna löneavgiften används som en regulator för att den totala arbetsgivaravgiften ska ligga kvar på samma nivå mellan åren och över tid. Det innebär att när en eller flera socialavgifter sänks ett år, så ökar den allmänna löneavgiften i motsvarande omfattning. Det vill säga, när kostnaderna för de offentliga trygghetsförsäkringarna sjunker ger det mer pengar till statsbudgeten som kan användas för ospecificerade ändamål (figur 1).

Figur 1 Arbetsgivaravgiften, sjukförsäkringsavgiften och allmän löneavgift
Procent

Källa: SCB, Skatteverket.

Att den allmänna löneavgiften har den här uppgiften finns inte reglerat i lagen (1994:1920) om allmän löneavgift. Förhållningssättet är helt enkelt något som partierna har kommit överens om över blockgränserna och som följer av pensionsreformen 1998. Då förändrades avgiftsstrukturen för socialavgifterna (prop. 1997/98:151). I propositionen föreslogs att det sammanbundna uttaget av socialavgifter och allmän löneavgift skulle hållas oförändrad genom att den allmänna löneavgiften höjdes när avgiftsstrukturen förändrades. Den här principen har sedan dess kommit att tillämpas av såväl socialdemokratiska som borgerliga regeringar.⁵ Sedan 2009 har principen dessutom tillämpats strikt (figur 1), vilket har skapat goda årliga budgetförstärkningar för den sittande regeringen, på bekostnad av pengar avsatta för finansiering av de offentliga trygghetsförsäkringarna och den urholkning det har inneburit.

Att den totala arbetsgivaravgiften är oförändrad över tid är positivt för förutsebarheten av företagens arbetskostnader. Men när den allmänna löneavgiften samtidigt ökar över tid, så innebär det att skatten på arbete ökar. Eftersom den allmänna löneavgiften ingår i en oförändrad arbetsgivaravgift, sker förändringen i det fördolda och arbetsgivaravgiften blir i allt högre grad en skatt. Det är problematiskt eftersom arbetsgivaravgiften är en del av den anställdes löneutrymme som i första hand ska användas för att finansiera de offentliga trygghetsförsäkringarna.

Ökad försäkringsmässighet för framför allt sjukpenningförsäkring och arbetslöshetsförsäkring är angeläget och transparent finansiering är viktig eftersom det handlar om systemets legitimitet. Medborgarna måste ha en

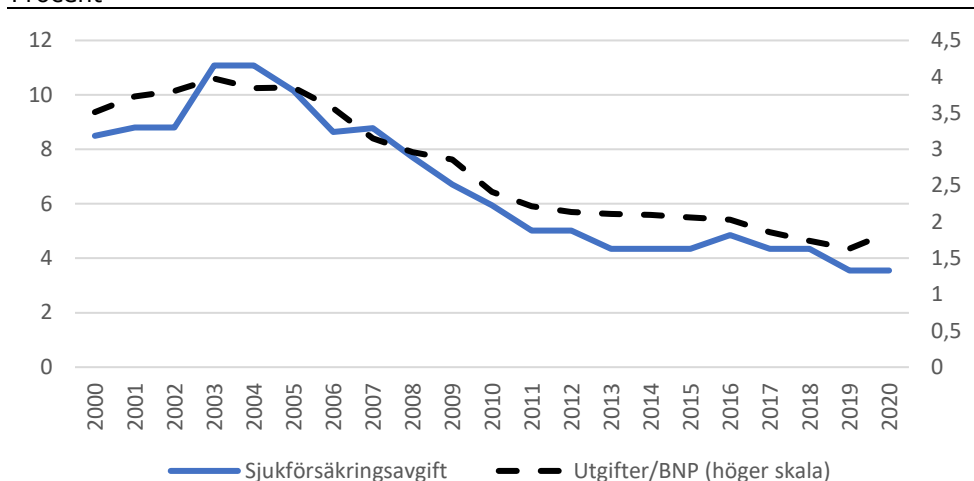
⁵ Aktuellt i politiken (2013), "Så får löntagarna betala skattesänkningarna".

god kännedom om att de är försäkrade och vad de betalar för. Det är centralt för förutsägbarheten i systemet.

Sjukförsäkringens urholkning

Sjukförsäkringsavgiften, som ska finansiera sjukförsäkringen, är central bland arbetsgivaravgifterna. Sjukförsäkringens syfte är att kompensera för inkomstbortfall som uppstår på grund av förlorad arbetsförmåga orsakad av sjukdom eller skada. Tanken är att den enskilde inte ska behöva dra ned på sin levnadsstandard i någon större omfattning om arbetsförmågan reduceras. Inkomstbortfallsprincipen är därför central för försäkringen, vilket speciellt gäller sjukpenningförsäkringen, som i första hand avser sjukfall där arbetsförmågan är tillfälligt nedsatt.

Figur 2 Sjukförsäkringsavgiften och utgifter för sjukförsäkringen
Procent

Anm.: Utgifterna avser huvudsakligen det som sjukförsäkringsavgiften ska täcka. Det vill säga utgifter för graviditetspenning, sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning. Exakt vad avgiften ska finansiera framgår av Lagen (2000:981) om fördelning av socialavgifter.

Källa: Budgetpropositioner 2002–2022.

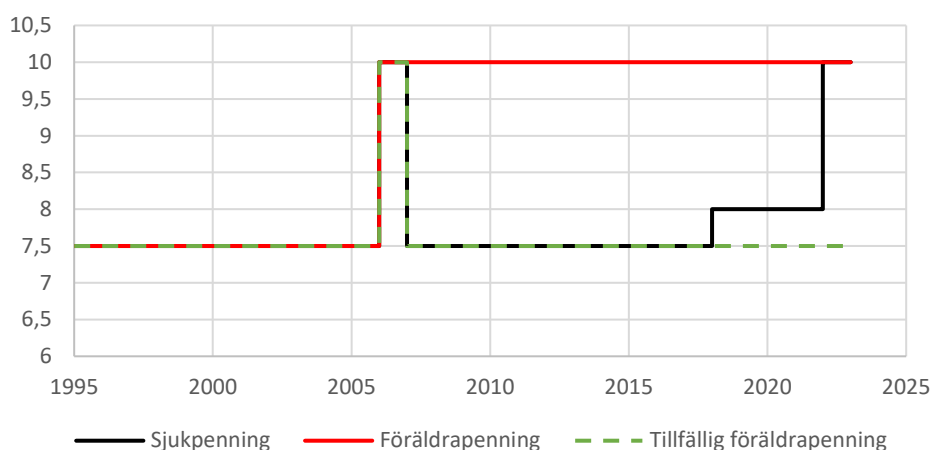
Exakt vad socialavgifterna ska finansiera framgår av lagen (2000:981) om fördelning av socialavgifter. Sjukförsäkringsavgiften ska enligt 3–4 §§ finansiera åtta olika kostnadsslag, där de största utgiftsposterna avser sjuk- och rehabiliteringspenning, sjuk- och aktivitetsersättning och graviditetspenning.

Utgifterna för sjukförsäkringen har minskat under de senaste 20 åren (Figur 2). Det beror dels på att antalet sjukskrivna med sjukpenning sjönk brant mellan 2002 och 2010 (på grund av halveringsmålet), dels på att kostnaderna för sjukersättning kraftigt minskade, bland annat som en följd av att Alliansregeringen gjort kvalifikationsreglerna för sjukersättning mycket restriktiva. Detta medförde att den allmänna löneavgiften trendmässigt ökade under den här perioden samtidigt som sjukförsäkringsavgiften sjönk (Figur 1).

Däremot skyddades inte principen om inkomstbortfall under den här perioden. Inkomsttaket i sjukpenningförsäkringen var fast på 7,5 prisbasbelopp fram till 2018, med undantag för ett försök till höjning 2006 (figur 3). Andelen försäkrade med inkomster över inkomsttaket beräknades 2006 till 34 procent för män respektive 15 procent för kvinnor (16–64 år), vilket sammantaget för 2006 motsvarade ca 1,4 miljoner arbetstagare (prop. 2005/06:1). Den sittande regeringen konstaterade att sjukpenningssystemet höll på att i snabb takt förvandlas till ett grundskyddssystem. Regeringen menade då att om en ökande andel försäkrade får inkomster som överstiger inkomsttaket i försäkringen så finns det på sikt en risk att försäkringens legitimitet försvagas och dess roll som allmän försäkring faller. Detta är alltså en problematik som har funnits och därför diskuterats under många år.

Figur 3 Inkomsttakets nivåer för tre socialförsäkringar

Inkomsttak i antal prisbasbelopp

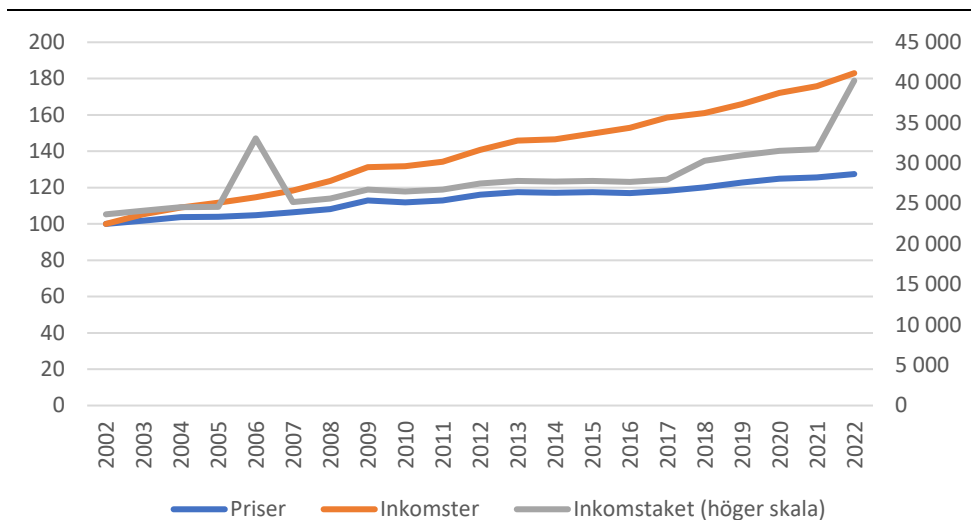
Källa: Skatteverket.

Höjningen av inkomsttaket under 2006 fick dock bara vara kvar i sex månader. Av de tre förmånerna som fick ett höjt inkomsttak under 2006 sänktes åter inkomsttaket för två. Sänkningen för sjukpenningen gjordes med motiveringen att det var mer angeläget att sänka skatten för personer med låga eller genomsnittliga inkomster än att sjukförsäkringen ger "hög" ersättning till dem som hade högre inkomster. Här ställdes alltså grupper mot varandra trots att det handlar om en försäkring som finansieras med den enskildes löneutrymme. Utgångspunkten var dock att i första hand minska kostnaderna för sjukfrånvaron (prop. 2006/07:1). Föräldrapenningen fick behålla det högre inkomsttaket med motivet att stimulera fler män att ta ut fler föräldrapenningdagar.

Det skulle dröja fram till 2018 innan inkomsttaket åter höjdes. Först till 8 prisbasbelopp och från och med 2022 har sjukpenningförsäkringen åter ett inkomsttak på 10 prisbasbelopp. Inför riksdagsvalet 2022 hördes dock röster bland högerpartierna om sänkta ersättningsnivåer för de offentliga

trygghetsförsäkringarna, vilket innebär att det åter finns en risk att nivån kan komma att sänkas.

Figur 4 Utveckling av inkomster, priser och inkomsttak för sjukpenning
Index basår=2002, kronor

Anm.: Priser representeras med prisbasbeloppet, inkomster representeras med inkomstbasbeloppet och inkomsttak bestäms genom produkten mellan prisbasbeloppet och angivet inkomsttak enligt figur 3.
Källa: SCB och egna beräkningar.

Eftersom inkomsttaket i sjukpenningförsäkringen är kopplad till prisbasbeloppet, förändras inkomsttaket i takt med inflationen. Det innebär att sjukpenningen är värdesäkrad över tid, vilket säkerställer en given köpkraft hos dem med ersättning från försäkringen. Men inkomstutvecklingen i Sverige har varit mycket gynnsam under många år, vilket har inneburit goda årliga reallöneökningar som har ökat köpkraften bland hushåll med löneinkomster. Det innebär att den ekonomiska standarden för medborgarna har ökat. Figur 4 illustrerar detta genom att jämföra pris- och inkomstutveckling från 2002 fram till idag. De genomsnittliga inkomsterna har ökat med drygt 83 procent under perioden, vilket kan jämföras med priserna som ökat med drygt 27 procent under motsvarande period. Andelen försäkrade som har inkomstandelar över inkomsttaket har därmed ökat stadigt, vilket har förskjutit försäkringens ersättningsprincip från inkomstbortfall mot grundtrygghet. Det innebär att försäkringsskyddet har fått en allt svagare koppling till individens inkomst.

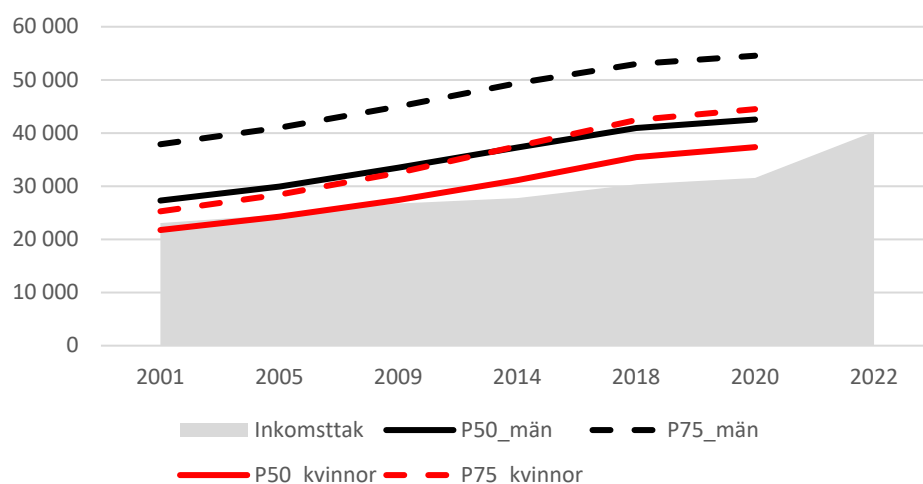
När taket höjdes 1 januari 2022 gjordes detta huvudsakligen av försäkringsmässiga skäl och bedömningen var att höjningen skulle kosta omkring 2 638 miljoner kronor på helårsbasis. Höjningen förbättrade försäkringsmässigheten i försäkringen, men det grundläggande problemet kvarstår. Eftersom inkomsttaket är indexerat med prisbasbeloppet så kommer urholkningsproblematiken att kvarstå. Det är därför nödvändigt att indexera sjukpenningförsäkringen på samma sätt som den allmänna inkomstpensionen, så att inkomsttaket utvecklas i linje med löneutvecklingen i

ekonomin. Det är först då urholkningen upphör och andelen anställda med inkomstandelar över inkomsttaket blir stabil över tid.

Akademiker får en allt lägre kompensationsnivå

Akademiker som grupp har generellt sett högre inkomster än andra utbildningsgrupper. Den pågående urholkningen berör därför dem i första hand. Inkomstbortfallsprincipen innebär att försäkringsavgiftens andel av inkomsten är enhetlig, samtidigt som ersättningen ska lämnas som en enhetlig del av inkomsten. Denna symmetri i enhetlighet brister idag, speciellt bland akademiker.

Figur 5 Inkomsttak och inkomstutveckling bland akademiker
Kronor

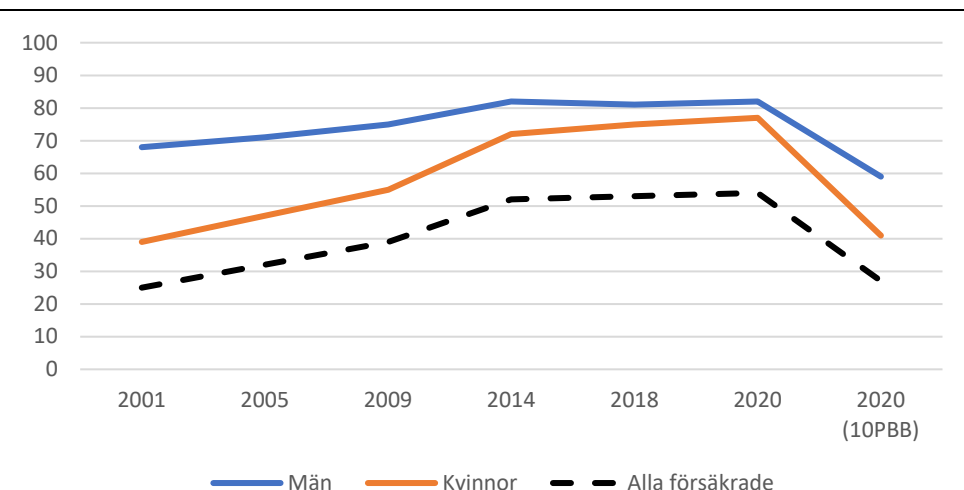
Anm.: Akademiker i åldern 20–64 år. Beräkningen är baserad på heltidsekvivalent månadsinkomst. P50 avser medianlön; P75 avser lön för den tredje kvartilen.
Källa: Lönestrukturstatistiken (SCB) och egna beräkningar.

Figur 5 illustrerar hur inkomsterna för kvinnliga och manliga akademiker har utvecklats jämfört med inkomsttaket mellan 2001 och 2020. Kvinnors medianinkomst låg ungefär i nivå med inkomsttaket i början av 2000-talet, medan männens låg drygt 5 000 kronor över. Då den allmänna löneutvecklingen har varit mycket god under den här perioden har detta även gynnat akademikers löner. Eftersom det saknas statistik över akademikers löner längre fram än till 2020, är det oklart hur höjningen av inkomsttaket till 10 prisbasbelopp den 1 januari 2022 har påverkat andelen akademiker över inkomsttaket. Figur 5 ger dock intrycket att andelen fortfarande är betydande för både kvinnor och män.

Figur 6 ger en mer direkt bild av hur andelen akademiker med inkomster över inkomsttaket har utvecklats fram till 2020. Bland både kvinnor och män ligger andelen runt 80 procent. Det är intressant att observera att höjningen av inkomsttaket under 2018 från 7,5 till 8 prisbasbelopp inte inverkat på dessa andelar. Men även när inkomster för hela försäkringskollektivet studeras blir andelen försäkrade över inkomsttaket hög och

hamnar över 50 procent under 2020. Det är givetvis ohållbart om försäkringen ska betraktas som en inkomstbortfallsförsäkring.

Figur 6 Andel kvinnliga och manliga akademiker och totalt som har inkomster över inkomsttak
Procent

Anm.: Försäkrade i åldern 20–64 år, med arbetsinkomster. Beräkningen baseras på heltidsekvivalent månadsinkomst. Interpolering av andelar mellan respektive år anges på horisontell axel.
Källa: Lönestrukturstatistiken (SCB) och egna beräkningar.

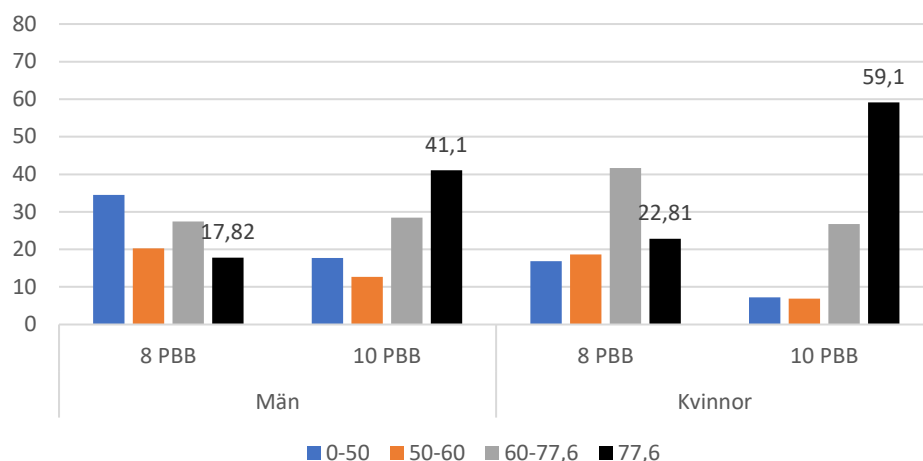
Figuren ger också en bild av hur stora andelarna skulle vara om inkomst-taket höjdes till 10 prisbasbelopp under 2020. Även om andelen akademiker med inkomster över taket sjunker relativt kraftigt så slår fortfarande omkring 60 procent av de manliga akademikerna i inkomsttak, medan motsvarande andel bland kvinnorna uppgår till drygt 40 procent. Det antyder att problemet med svag koppling mellan ersättning och inkomst kvarstår under 2022, vilket även gäller för försäkringskollektivet totalt sett.

Det är tydligt att det finns stora grupper bland de etablerade på arbetsmarknaden där avgifter betalas på hela inkomsten, men där den försäkrade endast får en lägre andel av inkomstförlusten i ersättning från den allmänna försäkringen i samband med sjukdom. De flesta anställda har därför kollektivavtalsvägen finansierat ett kompletterande sjukförsäkringskydd som tar vid där den offentliga försäkringens räckvidd upphör. Eftersom det för dessa personer betalas sociala avgifter för inkomstdelar, över taket betalas det således i praktiken två gånger för detta skydd. Bland anställda finns även en relativt stor grupp som helt saknar tillgång till avtalsförsäkringar, vilket innebär att inkomstskyddet vid sjukdom begränsas till ersättningen från den offentliga sjukförsäkringen för dessa grupper, om de inte väljer att köpa en privat sjukförsäkring.

Figur 7 ger en bild av hur stor andel av akademikernas inkomster som var försäkrade under 2020 med den allmänna försäkringen. Omkring 23 procent av kvinnorna och 18 procent av männen hade hela sin inkomst försäkrad (det vill säga fick maximal ersättningsgrad). Eftersom den lagstadgade ersättningsgraden uppgår till 80 procent och den sjukpenning-

grundande inkomsten ska räknas om med en justeringsfaktor på 3 procent, uppgår den maximala kompensationsnivån från sjukpenningförsäringen till 77,6 procent.

Figur 7 Försäkrade inkomstandelar bland akademiker vid två olika inkomsttak
Procent

Anm.: Akademiker i åldern 20–64 år. Beräkningar baseras på heltidsekvivalent månadsinkomst. Högsta ersättningsnivå uppgår till 77,6 procent av individens sjukpenninggrundande inkomst.

Källa: Lönestrukturstatistiken (SCB) 2020 och egna beräkningar.

Figur 7 visar även hur andelarna förändras om inkomsttaket höjs till 10 prisbasbelopp under 2020. Det handlar fortfarande om betydande andelar som ligger över inkomsttaket, speciellt bland de manliga akademikerna. Närmare 18 procent av männen har en kompensationsnivå som uppgår till maximalt 50 procent av inkomsten och 60 procent av männen slår fortfarande i inkomsttaket. Motsvarande andel bland kvinnorna uppgår till drygt 40 procent.

Inflationen ökar under 2022

På grund av det pågående kriget i Ukraina har inflationen under 2022 ökat kraftigt i Sverige och i omvärlden. Eftersom sjukpenningförsäkringens inkomsttak är indexerat med prisutvecklingen kommer takets nivå i kronor att höjas i motsvarande omfattning under 2023. I början av september 2022 fastställde regeringen att prisbasbeloppet för 2023 ska uppgå till 52 500 kronor, vilket motsvarar en ökning med 8,7 procent, eller 4 200 kronor jämfört med 2022. Om inkomsttaket fortsätter att ligga på 10 prisbasbelopp innebär det att inkomster upp till 43 750 kronor per månad kommer att vara försäkrade. Jämfört med 2021 innebär det att inkomsttaket i kronor kommer att ha ökat med omkring 38 procent.

Även om detta givetvis är positivt för försäkringsmässigheten, så är ändå de flesta prognosmakare övertygade om att den högre inflationen är tillfällig och kommer att falla tillbaka till normala nivåer under 2024 och framåt. Att det blir så är givetvis omgärdat med stor osäkerhet. Men med en oberoende riksbank som arbetar för att balansera den årliga inflationen runt 2 procent över en konjunkturcykel, kommer inflationen att bli lägre förr eller

senare. Det är därför läge att i närtid balansera inkomsttakets nivå så att 80 procent av de försäkrade får 80 procent av tidigare inkomst i ersättning. Eftersom vi talar om en inkomstbortfallsförsäkring måste därför taket indexeras med inkomstutvecklingen, för att förhindra att andelen försäkrade med inkomster över taket ska öka över tid och i takt med att ekonomin växer.

Saco anser

- **Kalibrera inkomsttakets:**

Inkomsttakets i sjukpenningförsäkringen bör kalibreras så att 80 procent av de försäkrade får 80 procent av tidigare inkomst i ersättning. Försäkringsmässighet och inkomstbortfallsprincip kräver att den försäkrade andelen av inkomsten inte blir för liten. En för hög andel försäkrade med inkomster över inkomsttakets kan skada försäkringens legitimitet och påverka viljan att betala för försäkringen, eftersom alternativa och kompletterande försäkringslösningar blir nödvändiga för fler när den försäkrade andelen av inkomsten sjunker.

- **Indexera inkomsttakets med inkomstutvecklingen:**

Indexera inkomsttakets med inkomstutvecklingen i sjukpenningförsäkringen så att urholkningen över tid upphör. Det är nödvändigt för att inkomstbortfallsprincipen och försäkringsmässigheten ska bevaras över tid.

- **Arbetsgivaravgiften ska huvudsakligen vara en avgift:**

Arbetsgivaravgiftens syfte är att finansiera de offentliga trygghetsförsäkringarna genom avsättningar från anställdas löneutrymme. Att arbetsgivaravgiften blir en skatt i ökande grad och ersättningarna därför kan betraktas som bidrag skadar försäkringarnas legitimitet. Att denna förändring dessutom sker i det fördolda förvärrar situationen. Det allmänna stödet för att finansiera trygghetsförsäkringarna med avgifter baserade på den enskildes bruttolön har starkt stöd idag. Därför måste den allmänna löneavgiften separeras från arbetsgivaravgiften.

- **Förtydliga finansieringen av socialförsäkringen:**

Att synliggöra socialavgifterna och separera dem från den allmänna löneavgiften tydliggör för anställda vad som är skatt och vad som är avgifter bland arbetskostnaderna. Allmänhetens kunskap om arbetsgivaravgiftens storlek, innehåll och syfte är påfallande låg. Alla försäkrade ska veta att de är försäkrade och vad de betalar för.

Ett system som är enkelt och transparent borgar för ökad förutsebarhet, legitimitet och effektivitet. Socialavgifter och allmänlöneavgift bör därför redovisas på anställdas lönespecifikation så att det blir tydligt.

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 22 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Totalt är över 940 000 akademiker medlemmar. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.